

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI**Odina Toshpolatova Raxmonovna***Andijon viloyati Asaka tuman 30-umumtalim maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan yangiliklarni kiritishdir.

Kalit so‘zlar: *innovatsiya, pedagogik jarayon, o‘qitish uslubi, ijodiy fikrlash, axborot texnologiya, texnik vositalar, individual rivojlanish*

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, badiiy o‘qish darslarida bolaning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar.

Boshlang‘ich maktab yoshidagi o‘quvchilar shunday bir davrdalarki, bu vaqtda ularda nafaqat jamiyatda yashash qobiliyati, balki ijodiy fikrlash ham shakllantiriladi.

Ayrim boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari bolani o‘qishga o‘rgatish asosiy vazifa deb bilishadi. Albatta, o‘quvchilarni birma-bir o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirish o‘qituvchidan katta mahorat va mas‘uliyat talab etadi. Biroq, yuzaga chiqmagan bolalar iste‘dodi muammosi bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Bu masalani hal qilishda ya‘ni o‘quvchilar ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishga imkon beradigan vositalardan biri badiiy o‘qish darsidir. Odatda, badiiy faoliyat bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning eng samarali yo‘nalishi hisoblanadi. Bunga tasviriy san‘at, texnologiya va musiqa darslari yordam beradi. Ammo, o‘qish va ona tili, matematika va tabiatshunoslik kabi fanlar ham o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun juda ko‘p imkoniyatlarga ega.

Aslida, ijodiy qobiliyat qobiliyatlarning standart tushunchasidan tashqariga chiqish qobiliyatini anglatadi. Badiiy o‘qish darslarida o‘qituvchi tomonidan qo‘yilgan maqsadga bog‘liq ravishda, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish jarayoni turli yo‘llar bilan amalga oshirilishi mumkin.

Boshlang‘ich sinflarda yozma va og‘zaki nutqni rivojlantirishning innovatsion usuli sifatida turli xil o‘yinlardan foydalaniladi. Shuni esda tutish kerakki, boshlang‘ich sinf bolasi hali ham bunday o‘yinlarga moyil bo‘ladi. O‘quvchilarining ichki imkoniyatlarini ochishda o‘z isbotini topgan metodlarni berib o‘tamiz.

O‘qish darsining boshida soddalashtirilgan «Aqliy hujum»dan foydalanish. Bu esa o‘quvchilar bilimlarini takrorlagan holda, o‘tilgan materiallarni eslab qolishga, yangi bilimlar olishga tayyorgarlik ko‘rishda yordam beradi.

«Men o‘zimni namoyon qilaman». Yangi adabiy tushunchalar bilan tanishishdan oldin, o‘quvchilar o‘zlarini eng yaxshi tomondan ko‘rsatish taklif qilinadi. Ushbu uslub ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishdan tashqari, notiqlik mahoratini rivojlantirishga yordam beradi. Yaxshi rivojlangan monologga ega bo‘lgan o‘quvchi mantiqiy, izchil va oqilona ravishda o‘z

fikrlarini ifoda eta oladi, o'quv dasturidagi murakkab savollarga batafsil javob bera oladi, darsliklar, badiiy adabiyot va xalq og'zaki ijodi matni ustida mustaqil ishlay oladi.

«So'zlarni taqqoslash». Bunda o'quvchilarga har xil ma'noga ega bo'lgan ikkita so'zni (qazilma va ko'pyoq) taqqoslash taklif qilinadi. O'quvchilarning vazifasi ushbu so'zlarning o'zaro bog'liqligiga imkon qadar ko'proq misollar keltirishdir.

«Nostandart vaziyatlarni taklif qilish». Bu matn bilan ishlashda o'quvchilarni kutilmagan savollarga javob berish so'raladi:

- Odamlar boshlarida yurishni boshlasalar nima bo'ladi?
- Agar sut jo'mrakdan oqib chiqsa nima bo'ladi? va hakoza.

Matn bilan ishlashda savollarni tanlash ham nostandart bo'lishi kerak. Asosiysi, bola savolda qanday xarakter qayd etilganligi haqida tasavvurga ega. Bu jarayonda mantiqiy bog'liq bo'lgan, kompozitsion va grammatik jihatdan ishlab chiqilgan, kengaytirilgan va to'liq, hissiy va semantik bayon qilingan izchil nutq rivojlanadi.

«Sinonimini top». Atamashunoslikka murojaat qilmasdan, o'quvchilarni o'xshash ma'noli so'zlarni topish taklif qilinadi. Buni ommaviy ish shaklida, balki juftlikda ham amalga oshirish mumkin.

«She'rni davom ettir». Bunda o'quvchilarga she'rdagi yo'qolgan satrlarni davom ettirish so'raladi: Qudrat Hikmatning «Bahor» she'ri misolida.

Bedapoya yam-yashil o'tloq, Chinorlarda qushlar chug'urlar. Ko'klam ko'rkin ko'rdingmi, o'rtoq,

«Taqlid». Bu metodni o'tkazishda mavzu o'quvchilarga tushunarli bo'lishi va bolalar topshiriqni bajarish jarayonida asar qahramoniga mos harakatlar qilishi talab qilinadi. O'quvchi obrazga kirishi bilan nutq va harakatlar hamohang bo'lishi kerak.

«Yozuvchi». Ushbu yoshdagi bolalar xayol qilishni yaxshi ko'radilar, uni har jihatdan rag'batlantirish kerak. Dastlab, o'quvchilar o'qilgan matn uchun boshqa sarlavha taklif qilishadi. Barcha aytilgan variantlar ijobiy baholanib, ularning ichidan eng yaxshi g'oyalar saralanadi. O'qituvchi asar yakunini ochiq qoldiradi va o'quvchilardan matnning oxirini «yozib tugatish» so'raladi. Bu bolaga asar qahramonlarining tarixiga chuqur kirib borish uchun imkoniyat bo'ladi. Asarni yangi talqinda ixtiro qilish juda yaxshi uslubdir.

«Teatr tomoshalari». Badiiy o'qish darsining bir qismi sifatida, o'quvchilar uchun kichkina «yulduzlar» va kelajakdagi haqiqiy iste'dodlarni topish mumkin. O'quvchi asar qahramonni tasvirlashda o'qituvchining sanimiy maqtoviga sazovor bo'lishi, ilgari «noma'lum» bo'lgan o'quvchining sinfdoshlari orasida obro'sini oshiradi. Metodning muvaffaqiyati o'quvchilarning kichik sahnalarda eng yaxshi tomonlarini ko'rsatishga harakat qilishidadir.

Darsdagi dam olish daqiqalari ham bolaning ijodiy fikrlashiga ta'sir qiladi, olingan ma'lumotdan tanaffus olish imkoniyatini beradi. «Ijodiy yengillik mashqlari bolaning tanasiga ortiqcha kuchlanishdan xalos bo'lishga, psixologik muvozanatni tiklashga va shu bilan ruhiy salomatlikni saqlashga yordam beradi».

Xulosa qilganda, zamonaviy ta'lim barcha o'quvchilarga o'z qobiliyatlarini namoyish etish va barcha ijodiy qobiliyatlarini istisnosiz namoyish etish imkoniyatini beradi. Bugungi jamiyat quti tashqarisida o'ylaydigan, muammoli vaziyatdan chiqish yo'lini topa oladigan,

nostandart qarorlar chiqaradigan va ijodiy fikrlay oladigan shaxslarga muhtoj. Buning uchun, boshlang‘ich sinflardan boshlab bolalarni ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Matchonov S. va boshqalar. O‘qish kitobi 4-sinf. – Toshkent.: “Yangiyo‘l poligraf servis”, 2020. 105-bet.
2. Vigotskiy L. S. Bola rivojlanishining psixologiyasi. – Moskva.: “Eksmo”, 2010. 512 b.